

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП

ВОСПИТАНИЕ

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВНА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА

год. 9, бр. 13, Штип 2014

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика

Штип, 2014

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика
год. 9, број 13
2014 год.

За издавачот:

проф. д-р Соња Петровска, декан

Издавачки совет:

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Емилија Јаневиќ-Ивановска
доц. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:

проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Владо Петровска
доц. д-р Трајче Стојанов
пом.асс. м-р Јадранка Рунчева
доц. д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Деспина Сивевска

Главен уредник и одговорен уредник – Editor in Chief:

проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева

Јазично уредување - Language Editor:

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Техничко уредување – Technical Editing:

Славе Димитров
Благој Михов

Рецензенти:

проф. д-р Снежана Јованова-Митковска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
проф. д-р Емилија Петрова-Горѓева
доц. д-р Трајче Стојанов
доц. д-р Зоран Здравев

Редакција и администрација – Editorial Office:

Бистра Василева-Ушинова
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фах 201, 2000 Штип,
Р.Македонија
e-mail: vospitanie@ugd.edu.mk
++389 32 550 500

СОДРЖИНА

д-р Блаже Китанов Македонија е судбина на светот - светот е судбина на Македонија	5
д-р Снежана Мирасчиева Рефлективноста на одделни теориски учења врз моделирање на ефективна воспитно-образовна комуникација	11
д-р Емилија Петрова-Горѓева Фактори на меѓучовечкиот однос - како императив за успешно воспитно делување	19
д-р Владо Петровски, м-р Даниела Коцева Семејното насилство - социјална појава на денешницата	35
д-р Кирил Барбареев Иницијалното образование на воспитувачите и учителите во Холандија - Педагошки факултет (PADAGOGISCHE ACADEMIE) во Гронинген	43
д-р Снежана Јованова-Митковска Стручни, научни трудови - методолошки упатства	55
д-р Снежана Ставрева - Веселиновска Ставови на студентите од студиската програма Биологија на Факултетот за природни и технички науки за својата практична оспособеност за реализирање на настава по биологија во деветгодишното основно образование	67
д-р Драгана Кузмановска, м-р Снежана Кирова, м-р Биљана Петковска Три методи за учење на новите генерации	87
Бисера Петковска, д-р Благој Делипетрев, д-р Зоран Здравев Масовни отворени онлајн курсеви (MOOK)	95
м-р Ленче Насев, м-р Саша Павловиќ Компаративна анализа на курикулумот во Република Македонија и Република Српска на примерот: анализа на наставните програми по музичко од I до III одделение	105
м-р Даринка Маролова Модерни наставни принципи во наставата по германски како странски јазик	117

УДК: 37.015.3:316.47

Проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Факултет за образовни наукиСтручен труд
(Professional paper)

ФАКТОРИ НА МЕЃУЧОВЕЧКИОТ ОДНОС - КАКО ИМПЕРАТИВ ЗА УСПЕШНО ВОСПИТНО ДЕЛУВАЊЕ

Апстракт

Суштината на развојот на поединецот е во оспособувањето за живот, работа, создавање и активно учество во сите негови сфери. Да знаеш, да умеш, да сакаш да извршуваш одредена дејност, всушност, е услов за општествена и биолошка егзистенција. Во тој постојан процес *одново и одново* се вклучени сите видливи и невидливи сили што дејствуваат во полето на меѓучовечките односи. Старото тркало како симбол на континуираниот развој во себе остава простор за сие аспекти од развојот - воспитание, образование, оспособување, учење, фактори, как дел од еден сложен и динамичен процес. Каде и да ги насочиме патиштата на нашето дејствување крајната цел ќе ни биде потполн човеков развој, невозможен надвор од меѓусебната интеракција меѓу сите аспекти. Целта да проговорам за меѓучовечкиот однос е да ја подигнам корелацијата помеѓу меѓучовечките односи и воспитанието над другите не помалку важни интеракциски аспекти од развојот на индивидуата. Во таа смисла сакам и да го извлечам овој замен циркуларен процес надвор од строгите рамки на воспитно-образовниот систем како нешто многу покомплексно. Имајќи го предвид фактот дека поединецот расте внатрешно токму преку постојана интеракција и комбинација на сите фактори кои влијаат врз него во средината во која опстојува, сакам да ги поставам меѓучовечките односи како основа на тој постојан развој во општеството влијаејќи императивно врз феноменот воспитание како камен-темелник и регулатор на тие односи.

FACTORS OF INTERPERSONAL RELATION AS AN IMPERATIVE FOR A SUCCESSFUL EDUCATIONAL ACTING

Abstract

The essence of an individual's development is to enable that individual to live, work, create and actively participate in every sphere. To know, to be able to, to want to do a certain work is the condition for social and biological existence. In that constant process of "all over again" are included all of the visible and invisible forces which act in the field of interpersonal relations. "The old wheel" as a symbol of continues development of oneself leaves room for all the aspects of the development – upbringing, education, qualification, learning, factors, as a complex and dynamic process. Wherever we direct the ways of our acting, the final aim will be a complete development of the human that is impossible outside of the mutual interaction among all aspects. I write about the interpersonal relation with the aim of emphasize the correlation between the interpersonal relations and the upbringing above all the other interactive aspects of the individual's development which have the same importance. Regarding that, I would like to extract this mutual and circular process put of the strict borders of the educational system as something even more complex. Knowing the fact that the individual grows on the inside through a constant interaction and combination of all the factors that influence the individual in its environment, I would like to put the interpersonal relations as a basis of that constant development in the society by imperatively influencing the upbringing phenomenon as a foundation and regulator of those relations.

Фактори на меѓучовечкиот однос

Воспитанието како општествена појава, ефективен процес што тежнее кон формирање на потполна човекова личност, во најширока смисла на зборот опфаќа голем број позитивни и негативни фактори, нуди стекнување на знаења и вештини за понатамошно управување со животот и можности за индивидуален развој.

Низ процесот на воспитание треба да се овозможи соодветна систематска социјализација на младиот човек, што ќе го подготви за потребите на општествената средина, притоа реализирајќи го сопственото самопотврдување.

Истовремено воспитанието е плод на една сложена интеракција меѓу сите негови чинители.

Феноменот воспитание не може да се сведе на една дефиниција.

Во потесна смисла, воспитанието е процес на формирање на личноста со сите свои телесни, интелектуални, морални, естетски и

работни способности, додека во поширока смисла на зборот го опфаќа целокупното педагошко дејствување на сите сфери на личноста.

Ова, како и фактот дека воспитанието е еден од трите основни поими, цел на проучување на традиционалната педагогија, заедно со образованието и наставата, го објаснува нашиот и во прв ред мојот интерес за подлабока анализа во оваа област.

Кои се димензиите на добри односи?

Кои се чекорите за мешање на овие состојки во успешно профитабилно заемно поврзување помеѓу луѓето?

Човекот се карактеризира со единственост и сложеност на својата личност. Секој има своја перцепција, верувања, односи и самовреднувања.

Овие аспекти се причина за сета сложеност на интеракцијата меѓу две или повеќе индивидуи. Низ таа интеракција, низ тој меѓусебен однос, личноста трага по реалноста со тестирање или проценување на неговата лична реалност наспроти реалноста на другите. Така ги проверува впечатоците за околината и врши нивна адаптација.

Низ тој процес човекот врши и валидација на себеси за тоа колку го прифаќаат другите. Повратниот ефект од успехот на различните меѓучовечки односи за човекот значи креирање на слика за себе надвор од неговото искуство за нештата.(1)

Јасно е дека еден комплексен феномен, како што е меѓучовечкиот однос, зависи од повеќе фактори.

Од мноштвото фактори што влијаат на успешноста на овој однос ќе ги издвоиме:

- социјалната перцепција,
- емоционалните ставови и
- емпатијата.

Социјална перцепција

Во врска со социјалната перцепција како фактор за успешен меѓучовечки однос се направени истражувања од страна на Марија Братаниќ (Братаниќ, 1980, стр. 91). Резултатите од нејзиното истражување укажуваат на моментите на кои би требало да се работи, со цел подигање на меѓучовечките односи во полето на воспитното дејствување на повисоко ниво.

Извршено е истражување на мислењето на наставниците и учениците во врска со причините за нивните меѓусебни несогласувања. Од одговорите на испитаниците можеме да согледаме во што тие се согласуваат, односно

не се согласуваат, во процесот на меѓусебното разбирање, ако знаеме дека меѓусебното разбирање е важен процес од кој зависи успешноста во меѓучовечкиот однос.

Како причини за несогласувања меѓу наставниците и учениците за кои испитаниците требало да се определат биле наведени следниве моменти:

- недоволно развиена способност на наставникот да ги разбере учениците;
- пркосен став на учениците спрема наставниците;
- став на наставникот, според кој секогаш мора да биде во право;
- потценувачки став на наставникот спрема учениците;
- други причини.

„Други причини” како причина за несогласување, веројатно, е ставено во истражувањето за да се иницираат нови моменти како фактори за успешен меѓучовечки однос, покрај веќе постоечките. Тоа само ја покажува отвореноста на педагозите за менување и нови правци во оваа наука.

Истражувањето покажало дека наставниците и учениците се согласуваат во врска со способностите на наставникот да го разбере ученикот, но во поглед на другите причини кои водат до несогласување не се согласуваат.

Еден дел од наставниците сметаат дека до несогласување меѓу нив доаѓа заради пркосниот став на учениците спрема наставниците, а спротивно на нив, на некој начин и разбирливо, учениците од своја страна истакнуваат дека причина за несогласување меѓу нив и наставниците е ставот на наставникот според кој тој секогаш мора да биде во право. Овде се наметнуваат прашањата: *Како е можно наставниците и учениците да имаат толку спротивни ставови? Дали во такви услови може да се зборува за успешен меѓучовечки однос?*

Од одговорите на овие прашања можеме да заклучиме дека до толку спротивни одговори доаѓаме поради неадекватно проценување на однесувањето на другиот.

Со сигурност можеме да кажеме дека меѓусебното перципирање и врз основа на тоа проценување на личноста и однесувањето на другиот е прво важно скалило во создавањето меѓучовечки односи.

Социјална перцепција или со други зборови **како ги доживуваме другите луѓе** е термин што го употребивме за да означиме дека се работи за перцепција во контекст на меѓучовечкиот однос.

Од психологија ни е познато дека перцепција е:

- целосно и единствено искуство;
- активен психички процес;
- перципирање на предметите;
- перципирање на личностите.

Не е сеедно дали перципираме предмет или личност. Додека предметот на нашата перцепција е статичен и нема повратно дејство на нашето однесување, личноста реагира и повратно дејствува врз нас.

Социјална перцепција е меѓузависно перципирање во социјалната ситуација.

Говорејќи за меѓучовечкиот однос, истакнавме дека е важно за доживување на себе да се доживеат и другите личности за да може да се воспостави интеракција. Не е сеедно дали во перципирањето на другата личност поаѓаме од ставот дека и таа го доживува светот како и ние или пак емпатички се соживуваме со нејзиниот свет и ја респектираме таква каква што е.

Во перципирањето на другите личности може да се тргне од *две гледишта*:

- *другите го доживуваат светот како и јас,*
- *другите се слични како мене.*

Првото е дека и другите го набљудуваат и доживуваат светот исто како нас. Притоа, освен што стоиме на сопственото гледиште, бараме и другите да имаат исти погледи и ставови за светот и луѓето околу нас. Ова е егоистично гледиште и карактеристично е за периодот од развојот на човекот во најраните денови од неговиот живот.

Токму процесот на социјализацијата има задача да создаде зрела социјална личност која ќе може да ги набљудува светот и личностите во него не само од своја точка на гледање, туку да се труди да ги согледа и гледиштата на другите.

Друго, поумерено гледиште во перципирањето е ставот дека другите се слични на нас, не исти туку слични. И покрај тоа што е поумерено и ова гледиште ги исклучува разликите помеѓу учесниците во таа интеракција.

И едното и другото гледиште се темелат на рационалното во социјалната интеракција. Но не треба да го запоставиме и фактот дека на процесот на меѓусебно перципирање во реалноста влијаат и несвесните процеси, што можат да бидат сопирачка во воспоставувањето на хумани и адекватни меѓучовечки односи. Овие несвесни функции не можеме да ги контролираме.

За наставникот, како оној кој управува и менаџира со воспитниот процес, притоа поставувајќи ги условите за воспоставување и одвивање на меѓучовечкиот однос во склоп на воспитниот процес, неопходно е во себе да ги спознае несвесните механизми за да може да ги потисне во своето однесување кон учениците. (2)

Кога зборуваме за социјалната перцепција како процес на меѓузависно перципирање во социјалната ситуација, што резултира со целовито, единствено перципирање на карактеристиките на личностите, мораме да споменеме неколку законитости што на некој начин поблиску ја дефинираат:

- *Личноста А ги перципира психичките процеси на личноста Б низ психичките процеси во себеси (F.Heider);*
- *Меѓучовечките и општествени односи се темелат на објаснување на туѓите реакции со помош на мотивацијата во себеси, која скоро секогаш останува несвесна (P.Diel);*
- *Проекциска интроспекција - несвесна функција на психата (P.Diel);*

Проекција - одбранбени механизми;

Интроспекција - самонабљудување.

Оновна законитост на социјалната перцепција е едната личност да ги перципира психичките процеси на другата личност низ психичките процеси во себеси, односно ако воспитувачот е рамнодушен кон воспитаникот, а не сака ниту себеси да си го признае тоа, причината на својата рамнодушност тој ја наоѓа во рамнодушноста на воспитаникот спрема него.

Факт е дека најдобро го познаваме она што се одвива во нас, иако повеќе свесното отколку несвесното ниво. Врз основа на себепознавањето им пресудуваме на другите. Објективноста кон себе резултира со објективност кон другите. Потребата од објективно проценување на другата личност врз основа на перцепцијата е посебно важна за наставникот како воспитувач.

Diel ја објаснува следната законитост на социјалната перцепција, објаснувајќи дека меѓучовечките и општествените односи се темелат на објаснување на туѓите реакции со помош на внатрешната мотивација која скоро секогаш останува несвесна. Понатаму додава дека нема да има проблеми доколку станува збор за позитивна мотивација, но проблем се јавува кога на другата личност ѝ се наметнува некој негативен мотив кој објективно не постои во неа, туку е резултат на несвесните механизми во личноста која го објаснува однесувањето на другиот.

Како трета законитост на социјалната перцепција, проекциската интроспекција е несвесна функција на психата, кога во меѓучовечкиот

однос туѓото однесување го објаснуваме врз база на несвесна функција на психата. Така на другите личности им препишуваме некои особини и ставови, кои всушност се во нас, а за кои не сме свесни. Не сакајќи да си ги признаеме тие особини, се ослободуваме од нив на тој начин што им ги проектираме на другите. Наставникот овој механизам мора да го препознае во себе, но и во секој ученик и во склад со тоа да му помогне на ученикот да го согледа тој механизам кај себе.

Кога сме кај меѓучовечките односи, покрај односот на релација воспитаник-воспитувач, треба да му посветиме внимание и на односот помеѓу наставниците, односно воспитувачите.

Во контекст на ова мораме да споменеме дека проблемот на меѓучовечкиот однос во училиштето е поврзан со односот на работниот колектив. Ако тие односи се нарушени, од која било причина, невозможно е во таква нарушена атмосфера да се создадат поволни односи на релација наставник-ученик. Оттука, во мноштвото услови за успешна воспитна клима ќе го вброиме и *меѓучовечкиот однос во наставничкиот колектив*.

Довербата меѓу луѓето е темел на секој вистински хуман меѓучовечки однос. Без доверба не можеме ни да замислиме успешен меѓучовечки однос. Прашањето на довербата меѓу наставникот и ученикот не е само прашање за тоа дали наставникот има доверба во ученикот и обратно. Овде се работи за тоа дека тој однос ќе му служи на ученикот како модел за неговото понатамошно однесување во општеството. Причина повеќе за сериозен пристап кон овие односи.

Во врска со довербата, таа може да биде оптимистичка доверба - *кога се има доверба во секого*, песимистичка доверба - *кога се нема доверба во никого* и реално хуманистичка доверба - *кога се има доверба само во оној кој тоа го заслужува*.(3)

Првиот контакт, на кој се темели и првиот впечаток, е битен за воспоставување на меѓучовечки однос затоа што првото меѓусебно перципирање условува и прва проценка на личноста на другата индивидуа и нејзините квалитети.

Тој контакт, врз основа на кој се гради првиот впечаток (*Halo - efekt*), е многу важен момент за воспоставување на меѓусебна комуникација.

Во врска со него има една добра, многу реална изрека, која гласи:

„Никогаш нема да имате втора можност да оставите прв впечаток“.(4)

Токму неповторливоста на овој момент му дава величина на многу важен момент во формирањето на став кон другата личност, го обојува нашиот понатамошен однос.

Воспитувачот, улогата на првиот впечаток треба да ја доведе на ниво

на свесност, искористувајќи го овој момент во правец на постигнување на позитивни резултати во воспитниот однос.

Ова добива на значење кај учениците кои истовремено воспоставуваат прв контакт со училиштето (пр. првиот училиштен ден во прво одделение), одделението и наставникот. Од тој прв впечаток, за кој не треба да го запоставиме фактот дека е емоционално обоен и под дејство на несвесните моменти, ќе зависи понатамошната комуникација, а преку тоа и квалитетот на меѓучовечкиот воспитен однос кој треба да биде воспоставен.

Влијанието на потсвесните процеси може да ја замаглат реалната слика за другата личност. Хало-ефектот може да влијае како трансфер на одделна особина, под дејство на несвесното, на другите особини на таа личност.

Хало-ефектот е природен, спонтан механизам во меѓучовечките односи, кој не е можно, а не би било ни човечки, во целост да го потиснеме. Како последица од хало-ефектот наставникот - воспитувач создава свои миленици во групата што никако не оди во правец на успешен воспитен однос.(5)

Низата на квалитети во правец на остварување на успешен меѓучовечки однос како императив на успешен воспитен процес постојано ја зголемуваме со нов чинител не помалку важен од претходниот. Овој факт повторно укажува на комплексноста на феноменот меѓучовечки односи, истовремено давајќи им огромна важност на способностите што треба да ги има личноста, како дел од овој меѓусебен однос.

Во таа низ ќе ја додадеме и *способноста за проценување на перципираното*.

Перцепцијата како психички процес, доживување кое се заснова на сетилни податоци, не претставува обичен збир на поединечни осети, туку нивна интегрирана и организирана целина во која секој сетилен податок има свое специфично место.(6)

Сите луѓе не се еднакво способни врз основа на перципирањето на другиот објективно да ја проценат неговата личност. Често тоа е причина за несогласување и неможност за воспоставување на успешен меѓучовечки однос.

Ваквата способност постојано треба да се развива во функција на лично и професионално оспособување, бидејќи овие способности се важни како на професионално ниво, така и во секојдневниот живот. Ова повторно води кон релацијата меѓучовечки односи - воспитни односи - општествени односи и повторно меѓучовечки односи. Во нивното меѓусебно дејство лежи развојот, како на индивидуата, така и на општеството.

Ако воспитувачот - наставникот го ставиме во функција на важна

алка во тој синцир на односи се објаснува потребата во процесот на оспособување на наставникот да се работи на развојот на способноста за пеципирање, просудување и проценување на личноста на ученикот како негов предизвик.

Способноста за проценување на перципираното зависи од квалитетот на особината која се проценува, сплет е на ментални способности од кои интелигенцијата има значајна улога. Способноста за перципирање, просудување и проценување на личноста на другите индивидуи зависи уште и од степенот на објективност што личноста го има спрема себеси, сличноста на личностите, како и авторитативноста како особина на личноста изразена со доминација над другите.

Успешноста на меѓучовечките односи зависи од точноста на значењето на социјалната перцепција. Во тој контекст, според N.L.Gage постојат два вида на точност во однос на социјалната перцепција:

- точност како последица на она што ни е значајно за да го перципираме;
- точност во однос на социјалната перцепција поврзан со степенот колку сме се соживеале со положбата на другиот.

Во контекст на меѓучовечкиот однос во воспитниот процес, воспитувачот односно наставникот како управител - менаџер на тој однос не е доволно точно и адекватно да ја перципира и преку тоа да ја процени личноста на ученикот. Негова задача е да му помогне на ученикот да се процени себеси, помагајќи му притоа да ја процени и личноста на наставникот, оспособувајќи го на тој начин за успешни меѓучовечки односи, надвор од училиштето, во општеството и понатаму во животот.(7)

Емоционални ставови

Ставот е постојан систем на позитивни или негативни оценувања, чувства и тенденции кон одредена личност, однесување или настан. Ставот врши влијание врз она што го мислиме или правиме.

Развиваме позитивни ставови кон она што ги задоволува нашите потреби, односно негативни ставови кон она што не ги задоволува. Позитивните ставови даваат енергија и успех, спротивно на негативните кои предизвикуват неуспех и тага. Доколку успееме да ги селектираме и контролираме ставовите, тогаш постои голема веројатност дека управуваме со нашето однесување. Ставот може да биде главен насочувач на меѓучовечкиот однос, тој тешко се менува, но со свесна контрола, јасна намера и упорност може да се модифицира.(8)

Ставот како тенденција која го насочува нашето однесување е составен од три основни компоненти:

- когнитивна (сознајна);
- конативна (емоционална) и
- афективна (мотивациска) компонента.

Личноста врз основа на когнитивните процеси стекнува одредени знаења и уверувања за одреден објект, личност или појава. Потоа гради одреден емоционален однос за нив и покажува подготвеност да преземе одредени активности, односно да прифати одреден начин на однесување. (9)

Емоциите во ставот се поларизирани во две насоки: позитивна и негативна. Кога се работи за став кон другите луѓе степенувањето на емоциите во позитивна или во негативна насока ќе зависи од тоа дали овој емоционален став се јавува во рамноправен, подреден или надреден однос. Ако се работи за рамноправен однос меѓу личностите, меѓу нив ќе се јави позитивен емоционален став кој ќе резултира со *допаѓање*, *наклоност* и *симпатија*, во спротивно ќе се јави *недопаѓање*, *ненаклоност* и *антипатија*. Дали некој ќе ги има едните или другите чувства во меѓучовечкиот однос не е неважно прашање. Овие чувства имаат далекусежни последици на тој однос.

Прашањата во врска со ставовите се посебно важни за наставникот. Квалитетот на неговите ставови го детерминира неговото однесување кон ученикот, што од друга страна реципрочно влијае врз ставовите на ученикот кон наставникот. Ако наставникот покаже наклоност кон ученикот, тогаш ќе добие фидбек од негова страна исто така со наклоност.

Ставот на G.Allport дека ставовите се тенденција која го одредува нашето однесување е доволен предизвик за нивно понатамошно продлабочување, во насока на успешен меѓучовечки однос, а преку него и успешен воспитен процес и конечно кон оспособување на воспитувачот во таа насока.

Однесувањето на воспитувачот - наставникот е детерминирачко во воспитниот однос.

Не можеме да замислиме наставник ниту кој било друг воспитувач во најширока смисла на зборот кој спрема својот ученик, односно воспитаник има негативни емоции. Меѓутоа, за воспитниот меѓучовечки однос да биде комплетен мора да споменеме дека има и ученици кои, условно кажано, „лошо“ се однесуваат. Во тој контекст можеме да зборуваме за *недисциплинирани* и *неприспособливи* (10) *ученици*. Не е лесна задачата на наставникот според надворешните манифестации на

однесувањето на ученикот да одреди дали еден ученик е недисциплиниран или неприфатлив. И двата вида „лоши“ ученици бараат различен педагошки третман.

Негативниот став на воспитувачот спрема овие ученици, исто така, е неприфатлив. Со ваков став воспитувачот ја трауматизира младата личност, не ги решава проблемите, туку може да ги направи уште посложени отколку што се.

За да се постави наставникот како личност во функција на воспитувач мора, меѓу останатото, сам да ги надмине своите лични трауми што ги доживеал за време на неговото школување, кои несвесно можат да влијаат врз неговите ставови. Наставникот - воспитувач мора секојдневно пред себе да си ги поставува прашањета: *Како моето однесување влијае на учениците? Кое мое однесување е најадекватно за учениците кои во моментот ги воспитувам?*

Има уште многу прашање за кои наставникот како воспитувач во процесот на своето оспособување мора да формира адекватни ставови. Меѓу другите овде ќе ги споменам дисциплината, неприспособноста и лошото однесување, мотивацијата, слободата, авторитетот на ученикот, *како и* прашања во врска со ставовите кои се однесуваат на неговата личност како што се неговиот авторитет, строгост и други моменти.(11)

Емпатија

Емпатија како поим означува „внесување“ или поточно емоционално соживување, преку сопствените ставови и чувства, со личноста-објект на нашето доживување.

Од психолошки аспект овој термин се употребува со значење на процес на непосредно соживување со емоционалните состојби, мислењето и однесувањето на другите луѓе. Според Фројд, емпатијата е производ на процесот на идентификација со објектот.(12)

Емпатијата е способност која се поврзува со меѓусебно разбирање и хуман меѓучовечки однос. Тоа е спознајно-емоционална способност за соживување со положбата на другата личност, согледувајќи го светот со негови очи.

Емпатијата е тесно поврзана со социјалната перцепција и емоционалните ставови.

Основни компоненти на емпатијата кај личноста се:

когнитивно-интелектуална компонента

- преку набљудување на другата личност од нејзина точка на гледање;
- преземање на улогата на другата личност во одредена социјална ситуација;

афективно-емоционална компонента на емпатија

- преку осетливост спрема чувствата на другите луѓе и
- способност на сочувствување со чувствата на другите.

Емпатијата, како способност, истовремено и како фактор на меѓучовечкиот однос е најтесно поврзана со успешното воспитно дејствување. Добриот воспитувач неопходно е да има високоразвиена способност за емпатија.

Пред сè, важно е на личноста со која сме во одреден однос, вклучувајќи го тука и воспитниот однос, да не ѝ приоѓаме само рационално, односно да не донесуваме заклучоци само врз основа на она што го гледаме. Треба да се обидеме *да се соживееме со цел да откриеме како таа личност се чувствува во моментот.*

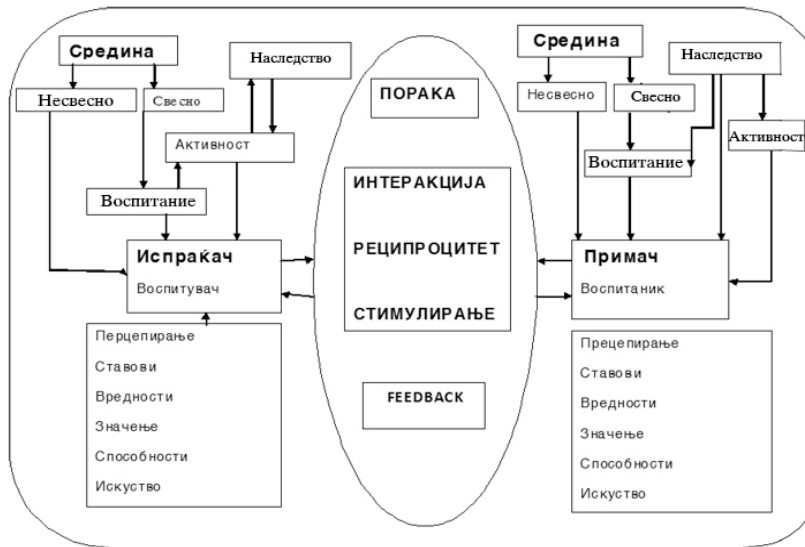
Ова барање посебно се однесува на воспитувачите, кои своето однесување треба да го насочат во правец на постигнување на саканото однесување кај воспитаникот, со крајна цел успешно воспитно дејствување.

Емпатичниот наставник *ќе го прифати ученикот во целост, онаков каков што е.* Често се случува наставникот да создаде идеализирана слика за ученикот и кога вистинскиот ученик не одговара на таа негова слика, што е многу нормално во реалноста, наставникот не го прифаќа.

Развиената емпатичка способност ќе му помогне на наставникот *да ги открие скриените мотиви во однесувањето на ученикот* и адекватно на нив да се постави кон него. Дури тогаш кога наставникот ќе ги открие вистинските мотиви за однесувањето на ученикот можеме да кажеме *дека во целост го разбрал.*

Сите овие моменти кои се условени како од емпатичката способност, така и од сите други квалитети последица од позитивното влијание на сите фактори кои влијаат на личноста на воспитувачот. И сите тие заедно со другите фактори кои влијаат на личноста воопшто доаѓат до израз во воспитниот однос, односно комуникацијата помеѓу наставникот и ученикот.

Слика 1. Меѓучовечки однос

Со сл. 1 се обидов да ја прикажам поврзаноста на сите фактори што влијаат на личноста и истовремено му дават насока на меѓусебниот однос, преку него и на односот воспитаник-воспитувач.

На крај, со право можам да кажам дека е успешен оној воспитувач кој во овој многу важен процес *ги бира воспитните средства и постапки* и ја приспособува воспитната комуникација на учениците со единствена цел *успешно воспитно дејствување во рамките на воспитното комуницирање, како најсуптилен меѓучовечки однос.*

Заклучок

Воспитувањето на човекот како реален, сложен процес се одвива во сите сфери на општеството.

Младата личност се воспитува во семејството, на улицата, меѓу своите врстници, каде спонтано и искрено функционира во правец на задоволување на своите потреби. Овде воспитната дејност се одвива без строги правила и без посебна обука.

Наспроти овие, на некој начин природни сфери на функционирање на личноста, стои училиштето како, со цел создадена средина, во функција на креирање на младата личност, односно нејзино оспособување за предизвикот наречен живот.

Заедничко за сите нивоа на кои се остварува воспитувањето на личноста е тоа што без разлика дали станува збор за семејството, улицата или училиштето воспитувањето се одвива во потполн меѓучовечки однос.

Меѓучовечкиот однос во училиштето, како организиран облик на воспитно дејствување, институција од јавен карактер, спротивно од семејството и другите средини е место каде што овој однос може да се контролира и насочува во правец на позитивен развој на младиот човек.

Воспитаникот од училишните клупи треба да излезе како личност способна и таа да воспитува некои нови генерации или со своето однесување позитивно да влијае на средината во која ќе работи и опстојува.

Оттука цел на моето пишување е да укажам дека умешноста на воспитувачот за квалитетен меѓучовечки однос ги детерминира и неговите квалитети за подобра воспитна комуникација. Тоа ја наметнува и потребата од максимално оспособување на учесниците во воспитниот однос за остварување на успешен воспитен процес, претпоставувајќи тие како квалитети да ги имаат сите елементи на успешен меѓучовечки однос. Кога зборувам за оспособување во прв ред мислам на воспитувачот, затоа што само успешен воспитувач создава успешен ученик, а подоцна и активен член на општеството, со високи квалитети на комплетна личност.

Нема воспитание вон меѓучовечките односи, но нема и квалитетен меѓучовечки однос без успешна интеракција, како однесување во кој било однос од чии квалитети зависи и неговата успешност.

Ако направам една паралела за она што во претходните поглавја го пишував за меѓучовечките односи воопшто и за воспитниот однос, како репрезентативен пример за меѓучовечки однос, јасно е дека она што како елементи и фактори во позитивна насока го содржи меѓучовечкиот однос го детерминира и условува и успешниот воспитен процес.

Ако на ова ги додадам и напорите на многу педагози и психолози да го издигнат воспитниот процес на повисоко ниво, ставајќи ги во центарот на тој процес токму односите на личностите кои учествуваат во него, воспитаникот и воспитувачот или наставникот и ученикот со сигурност ја потврдувам тезата што на почетокот ја поставив дека *меѓучовечкиот однос е императив за успешен воспитен однос.*

Користена литература

- Marija Bratanic, (1993). *Mikropedagogija*. Skolska kniga - Zagreb: Prirucnik za studente I nastavnike
- Olivera Knezevic-Floric, (2006). *Interaktivna pedagogija* Savez pedagogskih drustava Vojvodine -Novi Sad: Izbor tekstova i zavrсна studija
- Лилјана Баткоска, (2007). *Бизнис психологија*. Центар за научноистражувачка работа, Факултет за туризам и организациони науки-Охрид
- Петковски, К. и Јанкуловска, П. (2006). *Деловно комуницирање. Умешност во комуницирањето*, Матична универзитетска библиотека „Свети Климент“ - Битола
- Лилјана Баткоска, *Бизнис психологија*. 2007, стр, стр 104-105
- Марија Вратаниќ, *Микропедагогија*. 1993, стр 45-46
- Olivera Knezevic-Floric, *Interaktivna pedagogija*. 2006, стр 39
- Петковски, К. и Јанкуловска, П. *Деловно комуницирање Умешност во комуницирањето*. 2006, стр 198
- Olivera Knezevic-Floric, *Interaktivna pedagogija*. 2006, стр 44
- Лилјана Баткоска, *Бизнис психологија*. 2007, стр, стр 55
- Olivera Knezevic-Floric, *Interaktivna pedagogija*. 2006, стр 46
- Лилјана Баткоска, *Бизнис психологија*. 2007, стр, 109-110
- Лилјана Баткоска, *Бизнис психологија*. 2007, стр, 190-191 (Микропедагогија, М. Bratanic, стр 58)
- Olivera Knezevic-Floric, *Interaktivna pedagogija*. 2006, стр 48-53
- Википедија *Емпатија*. 2010 <http://sr.wikipedia.org/sr-el/Емпатија>
- Википедија *Емпатија*. 2010 <http://sr.wikipedia.org/sr-el/Емпатија>

